

УДК 336.717.3

Колодяжна Т.В.

*старший викладач кафедри фінансів та кредиту
Харківського національного університету будівництва та архітектури*

Бакуменко Т.О.

*студентка
Харківського національного університету будівництва та архітектури***ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ
ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ****ECONOMIC ESSENCE AND CLASSIFICATION
OF DEPOSIT OPERATIONS OF COMMERCIAL BANKS****АНОТАЦІЯ**

Стаття присвячена дослідженню економічної сутності та класифікації депозитних операцій комерційних банків. Визначено, що залучення ресурсів для банку є основою його діяльності і відіграє значну роль стосовно його активних операцій. Адже залучені кошти є найбільш прибутковою частиною ресурсної бази банку, яка в декілька разів перевищує його власні кошти. Наведена класифікація депозитних операцій свідчить про різноманітність видів депозитів, що доводить прагнення збільшити кількість банківських послуг для залучення більшості клієнтів, а отже, їх коштів.

Ключові слова: депозит, депозитні операції, ресурсна база, організація депозитних операцій, депозитний портфель, депозитна політика, строкові депозити.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию экономической сущности и классификации депозитных операций коммерческих банков. Определено, что привлечение ресурсов для банка является основой его деятельности и играет значительную роль в отношении его активных операций. Ведь привлеченные средства являются наиболее доходной частью ресурсной базы банка, которая в несколько раз превышает его собственные средства. Приведенная классификация депозитных операций свидетельствует о разнообразии видов депозитов, доказывает стремление увеличить количество банковских услуг для привлечения большинства клиентов, а значит, их средств.

Ключевые слова: депозит, депозитные операции, ресурсная база, организация депозитных операций, депозитный портфель, депозитная политика, срочные депозиты.

ANNOTATION

The article is devoted to the study of the economic essence and classification of deposit operations of commercial banks. It is determined that the attraction of resources for banks is the basis of its activities and plays a significant role in its active operations. The funds attracted are the most lucrative part of the resource base of banks, which exceeds its own funds several times. The given classification of deposit operations shows a variety of types of deposits, proving the desire to increase the number of banking services to attract most customers, and therefore their funds.

Keywords: deposit, deposit operations, resource base, deposit operations organization, deposit portfolio, deposit policy, time deposits.

Постановка проблеми. Сьогодні, у час існування дефіциту дешевих кредитних ресурсів та значного зменшення обсягів кредитування міжнародними банками, особливе місце посідає боротьба між банками за залучення коштів фізичних та юридичних осіб. Щоб уникнути цієї проблеми та отримати першість у цій конкурентній боротьбі, банки повинні розвивати

нові методи обслуговування клієнтів та впроваджувати нові види банківських послуг.

Залучення грошових ресурсів та їх подальше розміщення є основними формами діяльності комерційного банку. Саме за рахунок залученого капіталу формується переважна частина ресурсів банку. Банки залучають вільні грошові кошти юридичних та фізичних осіб шляхом виконання депозитних операцій, у процесі яких використовуються різні види банківських рахунків. З розвитком банківських установ відбувається розвиток видів залучення коштів у банки.

Для розвитку економіки в умовах дестабілізації, девальвації гривні, зниження інвестиційної активності велике значення має аналіз формування та функціонування ресурсів банківських установ. Тому важливу роль у забезпеченні стабільного та ефективного функціонування банків відіграють покращення депозитних операцій і збільшення вкладів, що обумовлює актуальність вибраної теми в умовах фінансової нестабільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток депозитних операцій, вивчення сутності та класифікацій депозиту у формуванні ресурсів банку зробили А.В. Череп, Р.І. Тиркало, А.М. Герасимович, І.М. Парасій-Вергуненко та інші вчені.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Проте за сучасних умов розвитку банківської системи існує потреба подальшого дослідження цієї проблематики.

Мета статті полягає в розкритті сутності депозитної діяльності банку та дослідженні видів депозитних операцій комерційних банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах загострення конкурентної боротьби на ринку банківських послуг питання формування ресурсної бази банків в достатньому обсязі має велике значення для їх ефективної діяльності та розвитку банківської системи загалом. Наявність достатнього обсягу депозитних ресурсів дає змогу здійснювати активні операції для досягнення максимального прибутку з урахуванням можливих ризиків.

Згідно із Законом України «Про банки та банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. № 2121-III депозити (вклади) – це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору [2].

Суб'єктами депозитних операцій є комерційні банки, що виступають як позичальники, і власники коштів, котрі виступають кредиторами. Об'єктами депозитних операцій є кошти, що передані комерційному банку на умовах, визначених двосторонньою угодою.

На частку депозитних операцій приходиться близько 85% пасивів банків. Під час залучення депозитів банки дотримуються таких принципів організації депозитних операцій [4]:

- депозитні операції здійснюються так, щоб сприяти отриманню банківського прибутку або створювати умови для отримання прибутку в майбутньому;

- в процесі організації забезпечуються різноманітність суб'єктів депозитних операцій та поєднання різних форм депозитів;

- під час здійснення банківських операцій забезпечуються взаємозв'язок і взаємопогодження між депозитними і кредитними операціями за термінами та сумами;

- особлива увага в процесі організації депозитних операцій приділяється строковим депозитам, які найбільше підтримують ліквідність балансу банку;

- під час проведення своїх депозитних та кредитних операцій банк повинен зменшувати свої вільні ресурси;

- банк повинен вживати заходів щодо розвитку банківських послуг, що передбачає залучення депозитів.

Більша частина ресурсів комерційного банку формується на рахунок залучених та запозичених коштів, а не власних. Залучені кошти банку – це кошти, які банк залучає на вклади і депозити. Запозичені кошти – це кошти, які банк залучає шляхом випуску облігацій або одержання міжбанківського кредиту. Можливості комерційного банку у залученні коштів регулюються НБУ [2]. Так, згідно з показником платоспроможності банку, нормативне значення якого встановлено НБУ, залучені та запозичені кошти не повинні перевищувати розмір власного капіталу більше ніж у 8 разів.

Депозит – це грошові кошти в національній та іноземній валюті, що передані їх власником або іншою особою за його дорученням в готівковій або безготівковій формі на рахунок власника для зберігання на певних умовах [5].

Для диверсифікації власного депозитного портфеля банки залучають різні види депозитів. Незалежно від цілей аналізу або дослі-

дження окремі науковці дають різні визначення поняття банківського депозиту.

А.В. Череп та О.Ф. Андросова визначають депозит як грошові кошти в національній та іноземній валюті, що передані їх власником або іншою особою за його дорученням в готівковій або безготівковій формі на рахунок власника для зберігання на певних умовах [9].

Схоже визначення надає Р.І. Тиркало: «депозит – це грошові кошти у готівковій або безготівковій формі, у національній або іноземній валюті, що передані банку їх власником або третьою особою за дорученням та за рахунок власника для зберігання на певних умовах» [8].

А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко під депозитом розуміють зобов'язання банку за тимчасово залученими коштами фізичних та юридичних осіб або цінними паперами за відповідну плату [3].

В Україні до переходу на Міжнародні стандарти фінансової звітності не існувало розмежування понять «депозит» та «вклад». У зв'язку з тим, що терміни «вклад» і «депозит» передбачали визначення певного строку зберігання коштів в установах банків, поточні рахунки суб'єктів господарювання взагалі не були віднесені до депозитних [6].

Отже, сьогодні депозит – це єдиний термін для означення коштів, які тимчасово залучені банком згідно з угодою на будь-який час і від будь-якої особи.

Більш детально визначення депозиту можна знайти у Положенні «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» [1], відповідно до якого вклад (депозит) – це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті чи банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Таким чином, ці визначення зводяться до того, що депозитні операції – це все ж таки операції, які проводить банк, коли залучає кошти клієнтів.

В науковій літературі класифікація депозитів здійснюється за різноманітними ознаками, серед яких слід назвати вид і статус вкладників; валюту депозиту (вкладу); термін залучення; вид депозитних ставок проценту; особливості нарахування і сплати процентів по депозиту (вкладу). Узагальнений розподіл депозитів за різними класифікаційними ознаками наведено в табл. 1).

Положення «Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами» визначає такі види вкладів (депозитів) [1]:

- вклади (депозити) на вимогу;
- вклади (депозити) строкові.

Таблиця 1

Класифікація банківських депозитів [7]

Ознака класифікації	Види депозитів
За економічним змістом	активні депозити (розміщені)
	пасивні депозити (залучені)
За строком користування	депозити до запитання (на вимогу)
	строкові депозити
За валютою, в якій номінований депозит	депозити в національній валюті
	депозити в іноземній валюті
За категоріями вкладників	депозити банків
	депозити за рахунок бюджетних коштів
	депозити юридичних осіб
	депозити фізичних осіб
За формою визначення власника	іменні депозити
	депозити на пред'явника
За резидентністю	депозити резидентів
	депозити нерезидентів
За цільовим призначенням	дохідні депозити
	гарантійні депозити
За способом юридичного оформлення зобов'язань за депозитом	оформлені угодою
	з наданням ощадної книжки
	з наданням депозитного сертифіката
За формою вилучення депозиту та нарахування процентів	безумовні (без попереднього повідомлення або з попереднім повідомленням)
	умовні (кошти можуть бути вилучені за настання певних обставин, обумовлених угодою)
За режимом функціонування	з правом поповнення
	без права поповнення
За методом нарахування процентів	депозити з фіксованою процентною ставкою
	депозити з плаваючою процентною ставкою
	депозити, за якими нараховуються «прості» проценти
	депозити, за якими нараховуються «складні» проценти
За терміном нарахування процентів	депозити зі щомісячним нарахуванням процентів
	депозити зі щоквартальним нарахуванням процентів
	депозити зі щорічним нарахуванням процентів
	«авансові депозити»

Депозит на вимогу – це кошти, що знаходяться на поточних рахунках і використовуються власниками залежно від потреби в цих коштах.

Таким чином, згідно з наведеною класифікацією, слід зазначити, що найбільше значення з точки зору планування та проведення активних операцій має саме класифікація за строком використання.

Недоліком депозитів до запитання для банку є нестабільність їх розміру, що насамперед обмежує можливість їх використання банком для позичкових та інвестиційних операцій, тому власникам поточних рахунків або сплачується низький депозитний процент, або він не сплачується взагалі. В умовах відсутності плати за депозити до запитання банки намагаються стимулювати приріст поточних внесків за рахунок надання додаткових послуг, залучити клієнтів, а також підвищити якість обслуговування. Це, зокрема, кредитування з поточного рахунку, пільги вкладникам в одержанні кредиту, використання зручних для клієнта форм

розрахунків, а саме застосування кредитних карток, чеків, розрахунково-консультативне обслуговування.

У світовій практиці строк дії таких вкладів зазвичай не обумовлюється, але у вітчизняній практиці банки інколи обумовлюють в договорі строк дії, на який підписується угода, наприклад один рік. Це робиться з метою запобігання вимог клієнтів стосовно зміни процентних ставок, а також умов договору.

Строкові депозити – це кошти, що розміщені в банку на певний строк. Строкові вклади є для банків більш стабільними та зручними для планування [7].

Однією з форм депозитів на визначений термін є ощадні вклади, що служать власникам для накопичення грошових заощаджень. Власнику ощадного вкладу видається іменне свідоцтво про внесок у формі ощадної книжки (може оформлюватися також угодою або ощадним сертифікатом), у якій відбиваються усі операції по рахунку. Ощадні вклади передбачають тривале існування на рахунках стабільних залишків

коштів, що використовується в активних банківських операціях. Практично всі клієнтські рахунки називаються депозитними. Депозитним може бути будь-який відкритий клієнту в банку рахунок, на якому зберігаються його грошові кошти. Крім грошових депозитів, фізичні та юридичні особи можуть розміщувати на депозитних рахунках банківські метали та цінні папери.

Висновки. Таким чином, розкривши сутність банківських депозитів і депозитних операцій, можемо сказати, що саме вони сприяють отриманню банківського прибутку та створюють умови для отримання прибутку в майбутньому. Розглянувши класифікацію депозитів, зазначимо що сучасна банківська практика характеризується їх великою різноманітністю. Це зумовлене бажанням банків в умовах сегментованого висококонкурентного ринку повністю задовольнити попит різних груп клієнтів на банківські послуги і залучити їх кошти для збереження на банківських рахунках.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: Постанова Правління Національного банку України від 3 грудня 2003 р. № 516. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03>.
2. Алексєєнко М.Д. Ресурсна база банку та роль ощадних (депозитних) сертифікатів у її формуванні. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2004. № 3. С. 189–193.
3. Герасимович А.М., Алексєєнко М.Д., Парасій-Вергуненко І.М. та ін. Аналіз банківської діяльності: підручник. 2-ге вид., без змін. Київ: КНЕУ, 2006. 600 с.
4. Егоров Е.В., Романов А.В., Романова В.А. Маркетинг банківських услуг: учеб. пособие / редактирование и подготовка учебного пособия к изданию В.А. Романовой. Москва: ТЕИС, 1999. 102 с.
5. Заруцька О.П., Коваленко В.В. Тенденції ціноутворення банківського процентного продукту. Вісник Національного банку України. 2002. № 8. С. 36–38.
6. Коренева О.Г., Слав'янська Н.Г., Євченко Н.Г., Карпенко О.В. Облік і аудит в банках: навчальний посібник / за ред. О.Г. Кореневої, Н.Г. Слав'янської. Суми: Університетська книга, 2007. 493 с.
7. Прасолова С.П., Вовченко О.С. Банківські операції: навч. посіб. та практ. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 568 с.
8. Тиркало Р.І. Банківська справа: навчальний посібник / за ред. Р.І. Тиркала. Тернопіль: Карт-бланш, 2001. 314 с.
9. Череп А.В., Андросова О.Ф. Банківські операції: навч. посіб. Київ: Кондор, 2008. 410 с.